

Gospodarski List

za kmetijstvo, svilorejo, obrtnijo in druge deželne potrebe.

shaja 10. in 25.
vsakega meseca.

Velja za pol leta
1 goldinar s. v.

Izdaje ga c. k. kmetijska družba goriška.

TEČAJ II. V Gorici dne 25. februarja 1870. LIST 4.

Zapopadek: 1. Račun društveni, 2. O gojzdarstvu na Primorskem. 3. Škušnje, o čiščenju vzrejališč. 4. Ali je voda potrebna rastlinstvu.

Družbeni konečni račun

Račun stroškov v. l. 1869.

Dohodki

I. Ostalo iz l. 1868	f.	13:22 1/2
II. Letnina		
1. Zastala in za l. 1869	f.	937:70
2. Za l. 1870	f.	4:—
	f.	941:70
III. Plačilo za diplome	f.	400:50
IV. Naročnina na družbene liste :		
1. Zaostala in za l. 1869	f.	45:80
2. Naročnina z. l. 1870	f.	6:50
	f.	52:30
V. Podpore		
1. od deželnega zaloga	f.	500:—
2. od mestne občine Goriške	f.	60:—
3. od drugih občin	f.	8:—
	f.	568:—
VI. Dohodki od družbeniga vrta	f.	460:—
VII. Podpora od ministerstva	f.	200:—
VIII. Povračilo nekterih zneskov	f.	7:20
IX. druge plačila za prih. leta	f.	160:—

Sk: f. 2502:92 1/2

Stroški bili so:

I. Društveni urad		
1. Najemščina	f.	120:—
2. Plača tajnika za dec. 1868	f.	10:—

3.	"	za en mesec	f.	10:—
4.	"	za 11 mescev	pv 20 f.	220:—
5.	"	pisarja za dec. 1868	f.	3:80
6.	"	za 8 mescev	po 6 f.	48:—
7.	"	za 4 mesce	po 12 f.	48:—
8.	"	za uredbo denarnice	f.	25:—
9.	"	čuvaja	f.	100:—
10.		Čuvaju posebno	f.	10:—
11.		Stroški pisarnice	"	54:79 1/2
12.		" za poštnino	"	63:87
13.		Stroški za koleke i. t. d.	"	4:86
14.		Tiskanje 100 diplomov	"	57:40
15.		Pisanje diplomov	f.	770:12 1/2

II. Razni stroški " 12:97 1/2

III. Društveni časopisi:

1.	Tiskarji Paternoli	"	860:—
2.	Stroški za razposiljanje	"	180:54

f. 1040:54

IV. Stroški za natis spisa o napelavanji vode

117:23

V. Društveni vrt.

1.	Plačilo čuvaja	f.	180:—
2.	Davki	"	96:68
3.	Plačilo g. Gasser-ji	"	50:—

326:68

VI. Naročila na razne časopise.

1.	Cultivatore	f.	7:05
2.	Politech. Journal	"	15:22
3.	Meteorolog	"	3:25

25:52

VII. Kmetijska šola.

1.	Najemščina za 1/4 leta	"	42:50
2.	Drugi stroški	"	10:—

52:50

VIII. Nekatere naročnine

22:34

IX. Prihodnji stroški

50:95

Sk. f. 2418:66

Konečni račun

Vsi dohodki	"	2502:92 1/2
Stroški	"	2418:66
ostane	"	84:26 1/2

O gojzdarstvu na Primorskem.

Na Primorskem je večina gojzdov lastnina srejn, ali skupčin. Če nekoliko pogledamo, najdemo, da je vsem tem, da imajo nekatere srejne čez 1000 oralov gojzda, prav malo srejn, ki imajo gojzdarške čuvaje za njih gojzde. Le srenja Kastva, ki ima 2990 oralov visokega in 2832 oralov nizkoplodnega gojzda, ima gojzdarškega nadzornika, srejna Klana, ki ima 2440 oralov visokega in 2729 oralov nizkoplodnega gojzda, ravno tako srejna Lovrana, in mnogo drugih srejn, ima le gojzdne čuvaje, ki niso nikakor v umnem gojzdarstvu izobraženi, kateri niso nikakor zmožni, umno gospodariti in oskrbovati gojzde. Vzrok tega najdemo v posebnih gospodarstvenih in posebnih razmerah, in v klub visoki ceni, katero ima les v takih krajih, ki so blizo morja, ni bilo do zdaj mogoče, postaviti, umne logarje kot oskrbnike gojzdev. Uravnane gospodarstva gojzdev le malokje najdemo na Primorskem; navadna užitnina od gojzda je, da vsakih 8 let posečejo vse do porobka. Nekatere srejne ali lastniki prepuščajo v najem sekanje drv za nekoliko let, ali v mnogih srejnah gospodarijo z gojzdom brez uredbe, vsak seka in vzame iz gojzda, koliko more. i. t. d.

Tako, *žali Bog!* lastniki gojzdov v okraju Novogradskem posekajo in gojzde in les v oglje pukahajo; izsekani prostor pa potem za spašnike rabijo; srejnčani torej mislijo le na denes, nikakor ne na prihodnje leta, in spremenijo tako njih obširne gojzde v strašne puščave. Ko po tej poti gojzd posekajo, nikakor ne puste, da se zopet zarasil; temveč ves prostor spremenijo v njive, katere nekoliko let obdelujejo. Ali taka zemlja kmalo vpeša in postane revni spašnik. Nekteri zopet izsekajo gojzde in taki prostor potem spremenijo v planinske senožeti. Vender taki senožeti kmalo vpešajo, ker so brez dreves in ljudi nalihi površnje zemljo hitro odneso.

Pravi Kras v okraju Sežanskem, Komenskem in tudi nekoliko v Tržiškem pozna gotovo vsakikter. Že prejšni časi so vzrok sedajnih puščav po Krasu, in bolezin sviloprejk, trtna bolezin so pripomogle tudi ktem, ker revščina je ondotne prebivavce silila, da so še tiste gojzde, ki so bili, vničili. Sila velike potrebe ovirajo tudi še zdaj gojzdevanje in vredjeno gospodarstvo gojzdov kar spričuje, da je kozjoreja še zdaj močno razširjena, čeravno skor vsak dobro zna, da je rav-

no kozjoreja naj hujša ovira pogojzdevanja. Vender naj novejši časi pričujejo napredek o pogojzdevanju. Res je, da se še ni odstranila kozjoreja, ali srejna Srpenica je prva, ki je lepi sklep storila in odstranila kozjorejo; pred 2 leti je bilo več sto koz v ondotni srejni zdaj ne ene več. Zatorej je ministerstvo občno pohvalilo srpeniško srejno, in tudi občni zbor kmetijske družbe naše dežele je tej srejni podelil srebrno svetinjo v spomin posebnih zaslug.

Res iskreno veselje mora vsakteriga navdajati, ko sliši da srejne, jako lepe sklepe storijo in dovršijo. Mi pa želimo, in se nadjamo, da pride kmalo čas, ko bomo v našem listu sporočali enake lepe, koristne sklepe od družih srejn, ker prepričani smo, da je vsakter našega mnenja, da ravno kozjoreja posebno ovira pogojzdevanje, ker komaj izraste nekoliko mlado drevesce, in že ga obgrize požrešna koza, in tako vniči rast drevesce, in ravno tako smo prepričani, da, ko povsod prestane kozjoreja, bode pogojzdevanje močno korakalo. Potem še le bo mogoče vspešno, drevesca zasajati, in gotovo bode se pogojzdevanje vspešno širilo.

Res je še mnogo pomanjklivosti, ktere pa morejo biti kmalo odstranjene. Koliko se lesa nepotrebno zgubi pri posekanji dreves; vsakteri gre v gojzd in poseka tolko, kolikor ravno rabi in kolikor je moč le v prav bližnem prostoru, da le hitro stori delo; za dobre gojzdne ceste se ne skrbi nikakor, in ko so take ceste revne, ali da jih celo ni, morejo popustiti vse drobnejše lesovje, veje i. t. d. v gojzdu, vsem tem, da je že tako malo gojzda. Ravno tako se godi, ko pripravljajo stelo; tudi za to se podajo le v bližnje gojzde, in pograbijo vse listje zaporedoma vsako leto, in spremenijo potem take prostore v gole, puste, revne puščave. Vsem tem, da je jako hudo za les, vender se le malo skrbi za napravo takih peči in ognjišč, na kterih bi se dalo nekoliko drv prihraniti.

Ali skušnja tudi dalje jasno določuje, da je nujna potreba, razdeliti tudi občinske skupne pašnike, in gotovo ne bodo potem segali huje po gojzdu, kakor zdaj mnogi storijo, da izsečejo gojzd, in ga spremenijo v njive, ali pašnike.

Prav dobro je tedaj kmetijska družba Goriška l. 1868 izrekla, da je nujno potrebno razdeliti skupne pašnike. Občina Dutovljaska to

jasno spričuje, ki je občinske skupne pašnike razdelila, in tu najdemo mesto revnih pašnikov zdaj dobre njive, z lepimi trtami, in senožeti s zalimi drevesi, in po sporočilih že zdaj 1 oral več dohodkov, kot popred 10 oralov.

Kolikor bolj razširno (intenzivno) je poljedelstvo, tem veči so dohodki na tistem prostoru, kjer do zdaj ni nikakoršnih dohodkov bilo.

Z veseljem bi mogli toraj mi vsi pozdravljati, enake razdelitve, kakor je bila v Dutovljski občini, in želimo, da bi se to povsod dovršilo. Pri takih razdelitvah naj bi se pazilo na pravično, enako razdelitve, in prepričani smo, da bo vsakteri očistil njemu odločeni del in pobral vse kamenje, in tako spremenil dosedanje revne pašnike v rodovitne njive ali v lepi gojzd. Vsestransko se more skrbeti, da se to dovrši, in dokler ni še postave, ki to stvar določuje, treba je spodbujati lastnike k razdelitvi.

Res nekteri svetujejo, da bi se napravila postava, ki bi zapovedala razdelenje skupnih zemljišč, in ki bi silila srejnje, da nastavijo gojzdarske čuvaje, vender ministerstvo ni hotel to storiti, kar je prav, ker naj lepše se bode razvijalo gospodarstvo če bodo srejnje ali posamezni lastniki imeli v rokah njihovo premoženje in gotovo bodo skrbeli, da pogojzdijo njih puščave, in da umno in varčno gospodarijo. Vlada pa naj jih podpira tudi dalje in vspех je gotov. Da je mogoče Kras pogojzdit, to že v veliko veselje djansko spričujejo razni kraji, tako post. Rodik, Sesana i. t. d. tudi celo v Nabrežinskem okraju, kjer je svet jako kamnit, vidimo veseli napredek.

Dajmo priložnost in potrebni počitek naravi odstranimo tem sovražne živali, bodimo marljivi in umni pri pogojzdevanji in zložni in kmalo bomo vidli sladki sad našega truda, in strme, gole sedajne puščave bodo s časom spremenjene v lepe goje, kakor so bili nekdanj, ktere so pa, žali Bog, naši nekdanji predniki, posebno nekdanji lastniki teh dežel, vničili; nam je torej popraviti stare pregrehe, nam samim v prid in tudi v korist naših naslednikov.

Skušnje. c. kr. poskuševališča za svilorejo l. 1869.

O čiščenji (desinfekciji) vzrejališč.

(konec)

Ce pridenemo preparatu, v kterem se nahajajo telesca, na kra

steklenega pokrivala kaplico zmešene žveplene kisline (Schwefelsäure) in če opazujemo mesto, v katerem se je žveplena kislina razlila, tak vidimo, da se čez nekoliko časa obrisi telesic več popolnoma ne poznajo.

Nasprotno opazimo, kakor da bi videli pobarvana lečo; vzrok te prikazni gotovo nič drugega ni, kakor razlivanje med telesci in obdajočimi sredstvom. Kmalo potem zgine to kalenje, in zopet vidimo telesca popolnoma, ktera so pa bolj bleda in bolj podolgasta; v takem stanju vidimo velikokrat naravnost, da jederca izidejo, in če se to ravno vsakikrat ne zgodi, imamo vendar priložnost opazovati prikazen teh jederc, ktera plavajo v tekočini. Prepričani smo, da (v prvi priložnosti) izidajo črviči na ta tankem koncu, in zdi se nam, kakor da bi videli pred izidom podobo struge, ktera se pri izidu črviča rastegne. Druge spremembe, ktere so s pripomočjo žveplene kisline postale, store, da se v notranjem telesca nakopičijo neke temne snove, ktere se kmalo vselijo na širokejšo stran kokona, ali se pa razdele v dve deli, katerih manjši del na ta tankem koncu ostane.

Kmalo potem se napne cela podoba za polovico, in pri tej priči zadobi take razne obrise, da jih clo vajeno oko še le čez nekoliko dni ločiti zamore. Ti izlezenci črviči so popolnoma nepopačeni. Ker se to le malo trenutkov godi, treba je to prav dobro opazovati. Čez nekoliko dni še le, ko se kokoni odpró, vidimo spačene gručice v preparatu, med tem ko so črviči čisto nepokvarjeni ostali. Zmešana solitrova kislina pusti telesca nespremenljiva, vendar ima moč in sicer toliko več, kolikor več črvičev je v kratkem izlezlo, in še le čez nekoliko dni obledi njih obrise; posamezna telesca postanejo nekoliko napeta. Veliko večja moč pa ima solnakislina, ker ona stori, da črviči izidejo, telesca obledijo, celo razpokajo, in sicer tem bolj, kolikor več je kisline. Nasprotno stori kislina kisa, ker tu izleze le malo črvičev. Ogelna kislina telesic ne spremeni, ravno tako tudi žveplena kislina ne. Nekteri zakadijo črviče, s žveplom, da je pa to dobro, še ni popolnoma določeno, in mi poprej nočemo vrjeti, dokler se ne bomo sami teoretčno in praktično o tem prepričali. Jako veliko moč ima tudi Clor, kteri telesca naj bolj spremeni, in če to spremenje mi mikroskopično ogledujemo, vidimo da v 4—5 minutah vsa telesca razpokajo.

Kakor vničimo te telesca v majhnih prostorih, ravno tako jih zamoremo tudi v velikih prostorih s tem, da napeljemo Clo nigaz in sicer toliko več, kolikor večji je prostor; k tem je treba tudi več časa; vendar se v eni uri telesca že nekoliko spremené. Amonjak stori, da črviči izlezejo, in se nikakor ne poškodujejo.

Kali in Natron storita, da obrisi nekoliko oblede. Tudi apnica ne razveže telesic, vendar ima to lastnost, da več telesic zgručí, in le

težko najdemo posamezna telesca. Zlateni Clor ravno to stori. Ta prikazen je telescem karakteristična le v tem obziru, da se v njih skrčenje rumeno pobarvajo njih luščine postanejo pa bolj modre (violetne). Take podobe so jako lepe i stanovitne. Ako tak preparat pozlatimo in napolnimo okisano z vodo, tak se telesca enako pobarvajo. Žvepleno kisli železni okislanc, nič manj kakor žvepleno kisli kuper ne spremené nič. Nad mangansko kisli kali pobarva le v začetku mlade telesca rumenorujavkasto, potem pa vse. Čez eno uro ne raspadejo še popolnoma. Jod kakor Jod kali pobarva rumenorujavkasto. S kuprom zmešan Amonjak jih ne spremeni; nasprotno jih solnitreva kislina. Alkali, žveplena kislina sladkor i.t.d. popolnoma razkroje.

Če ravno nas te poskušnje ne peljejo k kemični sestavi telesic, nas vendar uče spoznavati lupine in nje dela. Če ravno prav ne vemo, iz česa ti deli obstojè, tak vendar lahko vidimo, da se telesca celo v nar hujšem vrenji in v nar zredčenih kislinah ne spremené.

Ker vemo, da Klogaz telesca pokonča, ako ga je preveč v prostorih, kjer jih mi hranimo, moramo paziti, da bomo naše prostore dobro čistili, i gotovo smemo pričakovati lepega dobička. K tem nam je treba da napravimo dovolj klorovega gaza, v prostorih, ktere hočemo včiščiti.

Če opazujemo majhne šrambe, v kterih je vedno polno soparjev in jih primirjamo z velikimi prostori, kjer jih je le malo, tak bomo vidli, med tem ko so telesca ravno v odprtinah in spahah pri enih vse drugačne, kakor pri drugih, če ravno je moč Klogaza enaka. Naše mnenje je to, da mora biti v prostoru toliko Klogaza, da je zrak zelen, in da se naj manj 48 ur ne spremeni.

Ali to nevarno delanje se mora prav previdno ravnati in paziti, da se kdo ne navzame istega zraka, kajti on je zelo nezdrav in zdravju škodljiv. To kajenje naj se takole godi: Na sredi prostora kteri mora dobro zaprt biti, naj bodo vse priprave, ktere hočemo včiščiti pod tem mora stati skledica z smeletim Klorevim apnom. To se rayná po prostoru, koliko more njega biti. Če je post. 100 kub. metr, tak naj se dene $1\frac{1}{2}$ α . Klorovega apna, naj se zmeša z vodo, in v vanjo naj se skoro ravno toliko žveplene kisline vlije, ktera se mora šestero z vodo iztančiti. Pri raztančenji žveplene kisline moramo biti prav previdni in zastopni. Če to ni mogoče tak naj se takole stori: žveplena kislina naj se prav po malem in počasi priliva vodi; nikakor pa se ne sme voda nji prilivati, in to naj se s stekleno palčico meša.

Kadar smo žvepleno kislino k Kloravem apnu prilili, moramo zapustiti prostor in tudi zadnje vratca zapreti in tako naj vse prepustimo moči Klorovega gaza skoz 48 ur potem moramo odpreti naj prvo okence od zunaj in potem, ko se je notrajni zrak zmešal z zunajnim, smemo zopet v sobo iti. Zdaj je treba orodje in po tleh prah po-

mesti in posnažiti, ker je boljše, da pomedemo pokončane telesca s prahom vred, kakor pa, da bi zdrave telesca po ne prav večščenih tleh nasuli, kar bi se zgodilo, ko bi hotli prostor pred zakajenjam pomesti.

To delo bi znalo zadostiti, da ohranimo zdrave telesca. Dobro bi pa tudi še bilo, da bi kamnite stene z apnom pobelili ker apno bi gotovo vse na zidu še viseče okužljive telesca mehanično pokrilo in tako obranilo škodljivost in nevarnost okuženja.

Ali je voda potrebna rastlinstvu?

Gotovo, in zdi se nam primerno, da nekoliko tudi o vodi pišemo, ktero kmetovavee do zdaj le še premalo pozna v njenih obstojnih delih.

Vsaka rastlina potrebuje vode, zraka, gorkote in svetlobe, da rasti zamore, in preiskujmo torej naj prvo vodo, kako ona služi rastlinstvu. Mi nadjemo, da je voda naravnost živež rastlinam, to je po svojih dveh obstojnih delih, ki sta kislic in vodenec, in ona jim torej dovažava to, česar potrebujejo za rast.

V vodi ste dve zračne stvari, po kemijski moči v tekočino zgoščene; ko pa rastline rastejo, jih ravno tista moč združena z gorkoto ali s zrakom sterdi v terde stvari, da postane lesnina, močee i. t. d.

Rastline serkajo potrebno vodo ali iz zemlje ali iz zraka v kterem so neprenehoma vodni sopari. Zraven te vode, ki se v rastlinah podela v terde stvari, pa potrebujejo rastline še veliko veliko več druge vode, ki se v njih pretakva kakor tako imenovani sok ali rastna voda, ktero rastline vedno iz sebe hlapé, pa spet v-se serkajo. V 100 delih zelene je 70, 80, tudi 90 delov take vode.

b) Voda pomaga to, kar rastlinam v živež služi, raztopiti, da kar je poprej v parsti terdega ali celó kamnitega bilo, po nji razpade in se tako spremeni, da tanke koreninice po nježnih svojih sesavnih žilicah zamorejo serkati in čevčica rastlin potem prebaviti ali prekuhati. — Voda zamore terde in zračne stvari raztopiti in v tem raztopljenem stanu zamorejo po vodi v notranje dele rastlin iti in se ondi po vsih straneh razširiti. Rastline bojo potem, kar so prejele, obderžale, ako jim tekne, kar je pa vodenega odveč, bojo spet izhlapile. Da pa rastline zamorejo le zlo redke raztoplje v-se jemati, je gotovo in po skušnjah poterjeno, da ena redivna trobica mora biti raztopljena naj manj v 100 in tudi v 1000 delih vode.

(dalje)